

Insolvence

K přihlašování pohledávek zajištěných ručením

Nejvyšší soud se v usnesení sp. zn. 29 NSČR 63/2011 ze dne 28. 11. 2013 vyjádřil k ustanovení § 183 odst. 2 InsZ a možnostem věřitele uplatňovat svou pohledávku vedle osobního dlužníka též po ručiteli nacházejícím se rovněž v úpadku.

V uvedeném řízení byla řešena otázka, zda je věřitel oprávněn přihlásit svou pohledávku za ručitelem i v případě, kdy již dříve tuto pohledávku přihlásil za osobním (přímým) dlužníkem. Dovolatel namítal, že akceptací věřitelova práva uplatnit své pohledávky v insolvenčním řízení proti „přímému“ dlužníku a současně proti několika ručitelům by mohlo dojít k tomu, že součet všech plnění přiznaných v jednotlivých insolvenčních řízeních bude vyšší, než původní výše věřitelovy pohledávky.

Nejvyšší soud v uvedeném rozhodnutí poukázal na ustanovení § 183 odst. 2 InsZ, které výslovně počítá s tím, že je-li osobní dlužník v úpadku, nebrání to jeho přihlášenému věřiteli v tom, domáhat se mimo rámec insolvenčního řízení vedeného na majetek osobního dlužníka uspokojení své pohledávky po ručiteli. Toto právo náleží věřiteli i tehdy, ocitne-li se v úpadku sám ručitel. Věřitel není omezen a smí i v insolvenčním řízení ručitele svou pohledávku řádně přihlásit. **Jinými slovy, skutečnost, že někteří věřitelé dlužníka přihlásili své neuspokojené pohledávky již dříve do insolvenčního řízení vedeného na majetek přímého dlužníka, není důvodem popření pohledávky, kterou uplatnili v insolvenčním řízení vedeném na majetek ručitele.**

Nejvyšší soud sdělil, že je možné vycházet ze závěrů formulovaných soudy během účinnosti dřívějšího konkursního zákona, kdy zjištěná pohledávka věřitele zaniká i v případě, že byla v souladu se zákonem uspokojena mimo konkurs, tedy typicky tak, že dojde k jejímu uhrazení ze strany ručitele, případně k jejímu uspokojení v rámci rozvrhu v insolvenčním řízení vůči němu vedeném.

Ustanovení § 186 InsZ obsahuje mechanismus, jehož prostřednictvím lze ukončit účast dlužníkovy věřitele v insolvenčním řízení v případě, že po svém zjištění pohledávka přihlášeného věřitele v průběhu insolvenčního řízení byla uspokojena nebo zanikla jiným způsobem (např. právě tím, že ji v průběhu insolvenčního řízení vedeného na majetek ručitele uhradil osobní dlužník nebo obráceně) a přihlášený věřitel ji sám aktivně nevzal zpět.

Omezení insolvenčního soudu v zásahu do procesu přezkoumání přihlášených pohledávek

V usnesení sp. zn. 29 NSČR 63/2011 se Nejvyšší soud vyjádřil k rozsahu dohlédací činnosti insolvenčního soudu, do které podle něj nepatří ovlivňování insolvenčního správce při jeho rozhodování o uplatněných pohledávkách v insolvenčním řízení.

Podle Nejvyššího soudu není insolvenční soud při výkonu dohlédací činnosti oprávněn opravovat nebo jiným způsobem korigovat úkony insolvenčního správce při přezkoumání přihlášených pohledávek. V tomto směru Nejvyšší soud odkázal na dřívější rozhodnutí Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 1 Ko 556/2001, ze kterého se podává, že správce je samostatným subjektem, **jemuž soud nemůže uložit, které pohledávky má v průběhu konkursu uspokojit (jde-li o pohledávky za podstatou) a které nemá zpochybňovat** (ostatní pohledávky, jež je třeba přihlásit do konkursu).

Dovolatel v uvedeném řízení namítal, že nelze, aby insolvenční správce při přezkumu přihlášených pohledávek mohl postupovat zcela libovolně, aniž by jeho přezkum byl podroben soudní kontrole. Insolvenční správce by v takovém případě mohl zcela neomezeně a bez možnosti přezkumu svého rozhodnutí určovat strukturu věřitelů hlasujících na schůzi věřitelů a tak v podstatě rozhodnout o průběhu insolvenčního řízení, aniž by vůči tomu mohl dlužník jakkoli zasáhnout, tak jako například věřitel, který má k dispozici incidenční žalobu. Tuto argumentaci dovolací soud vyvrátil s poukazem na ustanovení § 51 InsZ, dle kterého má na hlasovací práva popřených věřitelů v konečném důsledku vliv vždy insolvenční soud. Na tomto místě je nutné zmínit, že úprava ustanovení § 51 InsZ prošla od 1.1.2014 změnou, kdy nově nemá na hlasovací práva věřitele vliv, je-li jeho pohledávka popřena ze strany dlužníka.

Závěrem ještě třeba poznamenat, že dle výše uvedeného rozhodnutí Vrchního soudu nespadá do rozsahu dohlédací činnosti insolvenčního soudu ani pravomoc nařizovat insolvenčnímu správci, zda, jak a kdy má přistoupit k uspokojení pohledávek za majetkovou podstatou a jim na roveň postaveným. Dle aktuální právní úpravy se pohledávky za majetkovou podstatou a jim na roveň postavené uspokojují kdykoliv během řízení po rozhodnutí o úpadku (§ 168 odst. 3 a § 169 odst. 3 InsZ) a obranou proti jejímu neuspokojení ze strany osoby s dispozičním oprávněním je od 1.1.2014 žaloba na určení pohledávky vůči insolvenčnímu správci dle nového ustanovení § 203a InsZ. Řízení o takové pohledávce je incidenčním sporem a vede jej incidenční soud.

K sankcím dle ustanovení § 178 insolvenčního zákona

K ustanovení § 178 insolvenčního zákona přinášíme dvě zajímavá rozhodnutí. V prvním z nich se Nejvyšší soud (usnesení sp. zn. 29 NSČR 53/2011 ze dne 30. 9. 2013) s odkazem na obsah zprávy ve věci vedené u Ústavního soudu pod sp. zn. Pl. ÚS 36/09 vyjádřil, že § 178 InsZ neodporuje ústavnímu pořádku České republiky. Ve druhém rozhodnutí (sp.zn. 1 VSPH 2145/2013-P2-9 ze dne 17.1.2014) se pak Vrchní soud v Praze vyjádřil k okamžikům účinků sankce dle § 178 a možnosti věřitele k jejímu předejití.

Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí vyložil § 178 InsZ tak, že jde o ustanovení, které upravuje sankční postih dvojího druhu. První sankce (podle věty první) spočívá v tom, že činí-li zjištěná (skutečná) výše přihlášené pohledávky méně než 50 % přihlášené částky, k přihlášené pohledávce se nepřihlíží ani v rozsahu, ve kterém byla zjištěna (věřitel se nebude moci podílet v insolvenčním řízení na poměrném uspokojení přihlášené pohledávky ani v její zjištěné výši). Druhá sankce (podle věty druhé) pak tkví v tom, že věřiteli, který takovou pohledávku přihlásil, insolvenční soud uloží, aby ve prospěch majetkové podstaty zaplatil částku, o kterou přihlášená pohledávka převýšila rozsah, ve kterém byla zjištěna. Této sankce se věřitel může vyhnout tím, že v intencích § 180 InsZ nebude (do konečného zjištění výše pohledávky) v insolvenčním řízení vykonávat práva spojená s (dosud) nezjištěnou pohledávkou, první sankci pak tím, že racionálně přistoupí k uplatnění svých nároků v insolvenčním řízení. Dle soudu je hranice 50 % dostatečně

vysoká k tomu, aby rozumně uvažující věřitel byl schopen odhadnout svůj úspěch s přihlášenou pohledávkou. Z ustanovení § 182 InsZ je patrné, že jím zákonodárce sledoval, aby postihu neunikl věřitel jen z formálních důvodů proto, že přihlášenou pohledávku vezme zpět.

Ve druhém uvedeném rozhodnutí se Vrchní soud vyjádřil tak, že pro posouzení podmínek pro uplatnění sankce uvedených v § 178 InsZ není rozhodující výše pohledávky aktuální v době jejího přezkumu, ale v době vymezené okamžikem, kdy nastal účinek, na základě kterého se k popřené části pohledávky nepřihlíží. Věřitel, jehož pohledávka byla z větší části na přezkumném jednání popřena, tak má možnost uchránit zjištěnou část své pohledávky tím, že ve lhůtě pro podání incidenční žaloby (tedy do doby, než nastanou účinky popření pohledávky), vezme tuto pohledávku v popřené výši zpět.

Od 1.1.2014 je tento závěr již výslovně uveden v nově vloženém § 178 odst. 2 InsZ. Důvodová zpráva k této změně k tomu dodává, že nový text § 178 odst. 2 je jen výslovným pojmenováním dosud v daných souvislostech takto nevnímaného stávajícího zákonného stavu, když je zjevné, že výsledek případného incidenčního sporu (nebo účinek popření pohledávky) by měl být poměřován stavem přihlášené pohledávky v době, kdy takový výsledek nebo účinek nastal. Zde se prosazuje zájem na tom, aby věřitel v případě potřeby sám korigoval rozsah přihlašovaných nároků (a tím snížil míru rizika, že bude docházet ke zkresení výsledků hlasování věřitelů o významných otázkách insolvenčního řízení), jemuž lze přičíst vyšší prioritu než automatickému prosazení sankce podle § 178 odst. 1 věty první, resp. podle § 179 odst. 1 věty první InsZ.

Zde zdůrazňujeme, že výše zmiňované zpětvzetí popřené části pohledávky po přezkumném jednání nemůže uchránit věřitele před sankcí dle § 178 (odmítnutí i uznané části pohledávky) v případě, kdy tento v insolvenčním řízení učinil takový úkon, který zhoršil nebo mohl zhoršit postavení jiného věřitele, nebo nepřihlásil pohledávku v dobré víře (§182 InsZ). Co se rozumí slovními spojeními „úkon, který zhoršil nebo mohl zhoršit postavení jiného věřitele“ a „přihlášení pohledávky v dobré víře“, je zcela v pravomoci insolvenčního soudu, který v nich může promítnout i okolnosti konkrétního případu.

Závěrem ještě nutno podotknout, že podmínky pro uplatnění sankce dle ustanovení § 178 InsZ byly zmíněnou revizní novelou insolvenčního zákona od 1.1.2014 zmírněny. Nově se pravidlo o nepřihlížení k pohledávce, která nebyla zjištěna v rozsahu alespoň 50 %, uplatní jen, pokud o výši pohledávky v rámci incidenčního sporu rozhodoval soud či tuto výši ovlivnilo stanovisko znalce.

K ochraně nabyvatele věcí vyloučených z majetkové podstaty

V usnesení sp. zn. 29 Cdo 62/2011 ze dne 16.10.2013 Nejvyšší soud na případu vylučovací žaloby v rámci konkursního řízení posuzoval ochranu osob rozdílných od účastníků řízení v případě, že dovolací soud zruší pravomocný rozsudek zakládající určité oprávnění původním účastníkům řízení.

Nejvyšší soud v uvedeném rozhodnutí zkoumal účinky ochrany práv třetích osob dle ustanovení § 243d odst. 2 občanského soudního řádu (jehož obsah je od 1.1.2013 vtělen do §243g odst. 2), které v návaznosti na odst. 1 stanoví, že v případě, že dojde dovolacím soudem ke zrušení prvostupňového rozsudku, nemohou tím být dotčeny právní poměry nikoho jiného než účastníka původního řízení.

V posuzovaném případě byl vylučovatel úspěšný se svou žalobou na vyloučení majetku z konkursní podstaty. Po právní moci rozhodnutí majetek převedl kupní smlouvou na třetí osobu, která tak nabyla vlastnictví k majetku. O pravomocném rozsudku však dále rozhodoval Nejvyšší soud, který tento následně zrušil. Vlastnictví k majetku tak od té chvíle mělo náležet zpět konkursní podstatě.

Při posuzování právních vztahů někoho jiného než účastníka řízení (zde při posuzování právních vztahů osob, které posléze nastoupily na místo vylučovatele poté, co vylučovatel nemovitosti prodal) se i nadále

vychází z původního zrušeného rozhodnutí. Kupující tak coby právní nástupci vylučovatele nemohou pozbyt nabytá práva a povinnosti jenom proto, že původní rozhodnutí bylo zrušeno a že podle nového rozhodnutí účinky soupisu konkursní podstaty bránily vylučovateli v tom, aby se sám stal vlastníkem nemovitostí (a aby proto uspěl s vylučovacím nárokem).

Nejen, že se uvedené závěry uplatní i v rámci insolvenčního řízení, ale též je lze plně využít i v opačném případě. Například bude-li dovolacím soudem zrušen rozsudek, jímž byla zamítnuta žaloba na vyloučení majetku z majetkové podstaty (§ 225 InsZ) a insolvenční správce po právní moci rozsudku věc zpeněžil (§ 283 a násl. InsZ), **nemůže být novým rozhodnutím o vylučovací žalobě dotčeno vlastnické právo třetí osoby, která zpeněžením věc od insolvenčního správce nabyla.** Je zde tak posílána jistota třetích osob při nabývání majetku z majetkové podstaty v insolvenčních řízeních.

K povinnosti nést náklady na činnosti, které správce zadal třetím osobám

Nejvyšší soud ve svém usnesení sp. zn. 29 Cdo 3169/2011 shrnul dosavadní judikaturní závěry k ustanovení poslední věty § 8 odst. 3 zák. č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, která stanovilo, že „činnosti, k nimž je správce povinen, může správce zadat třetím osobám na účet podstaty jen se souhlasem věřitelského výboru.“

Na základě závěrů Nejvyššího soudu nesmí správce konkursní podstaty zadat třetím osobám na účet majetkové podstaty činnosti, k nimž je sám povinen, bez souhlasu věřitelského výboru a to ani tehdy, šlo by o náklad plně opodstatněný. Pokud takto přesto učiní, jedná se o porušení jeho právní povinnosti a není proto možné, aby takový náklad byl hrazen z konkursní podstaty. Následkem takové porušení právní povinnosti není neplatnost samotného úkonu „zadání“ činnosti, nýbrž to, že správce konkursní podstaty si takový náklad nese ze své konkursní odměny. Ani informovaný souhlas věřitelského výboru se zadáním činnosti třetím osobám však nezbavuje správce konkursní podstaty povinnosti jednat při udržování a správě konkursní podstaty s odbornou péčí. I přes souhlas věřitelského výboru je tu stále právo soudu, aby na základě posouzení konkrétních okolností případu uznání takto vynaloženého nákladu na účet podstaty odepřel (v rámci procesu schvalování konečné zprávy).

Ačkoli se v případě výše uvedeného jedná o závěry posuzované podle znění již neúčinného zákona o konkursu a vyrovnání, máme za to, že vzhledem k podobnosti právní úpravy (§ 36 odst. 1 a § 39 odst. 2 a 3 InsZ) a všeobecnému posílení práv věřitelů v rámci insolvenčního zákona lze výše uvedené závěry použít i v řízení insolvenčním. Je třeba ovšem myslet na to, že aktuální úprava insolvenčního zákona přímo vyžaduje kromě souhlasu věřitelského výboru i souhlas insolvenčního soudu k zadání činnosti, ke které je sám insolvenční správce povinen. Navíc insolvenční zákon nově od nákladů na takové činnosti odlišuje vynaložené náklady na činnost právních, ekonomických a jiných specializovaných odborníků, ke kterým souhlas věřitelského výboru postačuje (§ 39 odst. 3 InsZ). Jak je ale patrné z výše uvedeného výkladu, i v případě souhlasu věřitelského výboru s těmito náklady není insolvenční správce zbaven odpovědnosti posupovat při výkonu své funkce svědomitě a s odbornou péčí a insolvenční soud tyto náklady tedy nemusí přiznat jejich hrazení z majetkové podstaty.

Revizní novela insolvenčního zákona

S účinností od 1.1.2014 došlo tzv. revizní novelou č. 294/2013 Sb. k rozsáhlým úpravám insolvenčního zákona, a to nejen v návaznosti na přijetí soukromoprávní úpravy nového občanského zákoníku a zákona obchodních korporací. Na tomto místě upozorňujeme na některé zásadnější změny, které tato velká novela přináší.

Prodloužení lhůty k možnosti přihlášení pohledávky

Jako reakci na praxi insolvenčních soudů, které zásadně nevyužívaly možnosti stanovení lhůty k přihlášení pohledávek v rozmezí třicet dnů až dvou měsíců, je nově ustanovením § 136 odst. 1 písm. d) InsZ lhůta striktně nastavená **v délce dvou měsíců**. Výjimkou je lhůta k přihlášení pohledávek do oddlužení, která zůstává v původní třicetidenní délce.

Snížení kvantitativní brány vstupu do reorganizace

Nově byly sníženy na polovinu kvantitativní požadavky, které musí dlužník splnit, aby byla jeho reorganizace automaticky přípustná. Dle ustanovení § 316 odst. 4 InsZ tak musí být roční úhrn čistého obratu dlužníka minimálně 50 mil Kč za poslední účetní období nebo dlužník musí mít nejméně 50 zaměstnanců.

Možnost oddlužení fyzických osob s dluhy z podnikání

Dle nového ustanovení § 389 odst. 2 nebrání řešení dlužníkovu úpadku oddlužením dluh z podnikání, jestliže s oddlužením souhlasí věřitel, o jehož pohledávku jde, nebo jestliže jde o pohledávku zajištěného věřitele. Oddlužení fyzické osoby nebrání ani dluh z podnikání, který zůstal neuspokojen poté, co fyzická osoba již prošla konkursem, který skončil splněním rozvrhového usnesení, nebo byl takový konkurs zrušen pro nedostatek majetku dlužníka.

Nová úprava vlivu rozhodnutí o úpadku na jiná řízení

Do insolvenčního zákona byly nově vtělena ustanovení § 140a až § 140e, která rozšiřují vliv úpadku na jiná probíhající řízení a omezují vznik nových řízení (§ 140c). Dle § 140a má rozhodnutí o úpadku nově účinek přerušení řízení týkajících pohledávek a jiných práv, které mají být uplatněny přihláškou. Přerušovat se budou tedy nejen ta řízení, kde je úpadek řešen prohlášením konkursu jako dosud, ale nově i případy ostatní. Samotný účinek přerušení řízení nastává již rozhodnutím o úpadku, ne až rozhodnutím o způsobu řešení úpadku. Nově je též dle § 140e výslovně zakázáno po rozhodnutí o úpadku nařizovat či zahajovat výkon rozhodnutí či exekuci.

Volnost zajištěných věřitelů při udílení pokynů ke zpeněžení

Nově vložené ustanovení § 293 odst. 2 výslovně zakotvuje, že při zpeněžení hodnot určených k zajištění pohledávky je insolvenční správce vázán výlučně pokyny zajištěného věřitele. Je-li zajištěných věřitelů více, uděluje pokyn ten, jehož pohledávka se uspokojuje ze zajištění jako první v pořadí. Ustanovení o nutnosti schválení smlouvy o provedení dražby věřitelským výborem či schválení smlouvy o prodeji mimo dražbu věřitelským výborem a insolvenčním soudem se v případě majetku tvořícího předmět zajištění nepoužijí. Výlučně na zajištěném věřiteli je samozřejmě i volba samotného způsobu, kterým bude zajištěný majetek zpeněžen.

Možnost námitek proti návrhu na vydání výtěžku zpeněžení

Další změnou vztahující se k zajištěným věřitelům je nově upravený postup při vydávání výtěžku zpeněžení dle § 298. Proti návrhu insolvenčního správce na vydání výtěžku mohou nově podat ostatní věřitelé či dlužník námitky ve lhůtě 7 dnů od jeho zveřejnění v insolvenčním rejstříku. Pokud tak některý z účastníků učiní, bude insolvenční soud nucen nařídít do 30 dnů jednání, na kterém o námitkách rozhodne. Proti rozhodnutí je přípustné odvolání.

Změna způsobu uplatňování pohledávek za majetkovou podstatou

Pohledávky za majetkovou podstatou a pohledávky jim na roveň postavené se doposud vždy uplatňovaly vůči insolvenčnímu správci. Bylo tomu tak i v případech, kdy insolvenční správce nebyl osobou s dispozičním oprávněním k majetku dlužníka, což mohlo činit zejména v reorganizaci dílčí obtíže s jejich hrazením. Nová úprava ustanovení § 203 ukládá věřitelům, aby své pohledávky uplatňovaly přímo po osobě s dispozičním oprávněním s tím, že je jejich povinností zároveň vždy o takové pohledávce vyrozumět insolvenčního správce. V případě pochybností o tom, zda je jejich pohledávka opravdu pohledávkou za majetkovou podstatou, mají věřitelé možnost uplatnit tuto pohledávku žalobou proti insolvenčnímu správci dle nového ustanovení § 203a. Povaha pohledávky tak bude přezkoumána insolvenčním soudem v incidenčním sporu.

PODPORUJEME NADAČNÍ FOND ADVOKÁTI DĚTEM
www.advokatidetem.cz

Informace obsažené v tomto bulletinu jsou pouze obecného charakteru s cílem poskytnout orientační přehled o aktualitách ze soudních rozhodnutí. Tento bulletin by proto neměl být bez dalšího používán jako podklad pro přijímání podnikatelských ani jiných rozhodnutí a konkrétní informace vztahující se k tématům uvedeným v tomto bulletinu by měly být konzultovány dříve, než na jejich základě bude učiněno příslušné rozhodnutí.

© 2014 DRV Legal, s.r.o.